

12. Marra M. Modern Japanese Aesthetics: A Reader / M. Marra. – HI: University of Hawaii Press, 1999. – 336p.

13. Ueda M. Modern Japanese writers and the nature of literature / Makoto Ueda. – Stanford, California: Stanford University Press, 1976. – 292 p

В. Зеленцова, асп., викл.

Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, Дніпропетровськ

КОНЦЕПЦІЯ МИСТЕЦТВА В МАЛІЙ ПРОЗІ АКУТАГАВА РЮНОСКЕ І ТАНІДЗАКІ ДЖІОН'ІЧІРО

У центрі нашого дослідження концепція мистецтва та образ митця у творах Акутагава Рюноске і Танідзакі Джюн'ічіро. Компаративний аспект спільної теми співвідношення мистецтво-життя є не вивченою сторінкою сучасного літературознавства. Наша мета – дослідити підходи письменників до вирішення філософсько-естетичних проблем ролі мистецтва, долі митця, а також висвітлити своєрідність інтерпретації понять «природа», «краса», «ідеал», «мистецтво» у творчості письменників.

Ключові слова: мистецтво, митець, краса, естетика, Акутагава Рюноске, Танідзакі Джюн'ічіро.

V. Zelentsova, PhD Candidate, teacher

Dnipropetrovsk National University n.a. Oles Honchar,
Dnipropetrovsk

THE CONCEPTION OF ART IN SHORT STORIES OF AKUTAGAWA RYUNOSUKE AND TANIZAKI JUNICHIRO

The research is devoted to the conception of art and artist figure in the works of Akutagawa Ryunosuke and Tanizaki Junichiro. The comparative aspect of the common subject of interrelation "art-life" is unstudied page of modern literary criticism. Our purpose is to investigate writers' approaches to solving philosophic-aesthetic problem of art destination, artist destiny; to highlight the peculiarity of interpretation of «nature», «beauty», «ideal», «art» concepts in the writers' stories.

Key words: art, artist, beauty, aesthetics, Akutagawa Ryunosuke, Tanizaki Junichiro.

УДК 82-1/-9 (521)

Т. Корчук, студ.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ЖАНР ЕСЕ В ЯПОНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Статтю присвячено аналізу жанрових особливостей есе, підходу до визначенню цього жанру в європейській та японській літературах. Розглянуто питання доцільності визначення японського жанру дзуйхіцу як есе та простежено основні етапи розвитку цього жанру.

Ключові слова: есе, жанр, дзуйхіцу, нарис, художньо-документальна література.

Спочатку спробуємо визначити жанрові особливості есе. На даний момент це являється одним з актуальних питань літературознавства, оскільки рамки цього жанру залишаються досить розмитими. Особливо проблематичним виглядає використання питомого для західної літератури поділу на жанри для застосування його до японської літератури. Протягом століть в японській літературі була створена своя власна, розгалужена складна жанрова система. Проте вона, на нашу думку, дещо ускладнює вивчення і розуміння західними дослідниками структури та шляху розвитку літературного процесу в Японії. Саме через це багато дослідників намагаються «вмістити» японську літературу в рамки загальноприйнятої в країнах Західного світу жанрової системи, що на перший погляд видається простішим. Проте такий підхід здається небезпечним: для того, що віднести той чи інший твір до певного жанру, необхідно чітко уявляти, що являє собою жанр і усвідомлювати суттєву різницю історичних планів і шляхів розвитку цього жанру на Заході та на Сході.

За мету статті було обрано визначення властивостей жанру есе, аналіз доцільності використання цього терміну відносно творів японської літератури та для кращого розуміння його природи розгляд історичного шляху цього жанру.

Спершу розглянемо що таке есе. В європейській літературі цю назву пов'язують із іменем Мішеля Монтеня, який з 1572 року і до кінця свого життя працював над книгою, яку він так і назвав – «Essais». Слово «есе» в перекладі з французької (essai) означає «спроба», «проба», «нарис». Тому назва його твору традиційно перекладається не «Есе», а «Проби» чи «Досліди». Очевидно, Монтень мав на меті підкреслити, що пропоноване читачу – лише проби його пера, певною мірою етюдю, з їх фрагментарністю, неостаточністю, не-категоричністю, суб'єктивністю. Після появи книжки багато європейських авторів стали звертатись до цієї назви, використовуючи її у своїх працях, називаючи так вже не тільки короткі нариси, але й серйозні дослідження, наприклад «Essays, or Counsels Civil and Moral» Френсіса Бекона, які перекладають як «Досліди, або Повчання моральні і політичні», і двотомний «Essai sur la littérature anglaise» Франсуа-Рене де Шатобріана (1836) – «Нариси з англійської літератури».

«Велика Радянська Енциклопедія» надає таке визначення есе: «Прозовий твір невеликого обсягу та вільної композиції, що виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і відкрито не претендує на визначальне або вичерпне потрактування предмета. Як правило, есе передбачає нову, суб'єктивно забарвлену думку про що-небудь і може мати філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний або чисто белетристичний характер. Есеїстичний стиль відрізняється образністю, афористичністю і установкою на розмовну інтонацію і лексику» [Літературний енциклопедичний словник 1987, с.521].

Водночас дослідники Лейдерман Н.Л., Купріяновскій Л.В., Кирнозе З.І., Цвайг Г.М. відносять есе разом із такими жанрами, як автобіографія, біографія, щоденник, мемуари, нарис, епістолярна література, документальна драма та інші до так званої художньо-документальної літератури або, інакше, до «літератури факту». За визначенням Цвайга Г.М., художньо-документальну літературу «слід розглядати як особливу категорію писемності, що стоїть на межі мистецтва і науки і вбирає в себе сут-

теві риси останніх». «Автора художньо-документальної літератури зближує з вченим прагнення ні на мить не залишати ґрунту реальних фактів і вирішувати проблеми пізнавального і практичного характеру. Водночас він осмислює факти таким чином, що створює цілісний образ дійсності та його твір має поряд з практичним і пізнавальним художньо-естетичне значення» [цит. за: Лямзіна].

У роботі англійських вчених Роберта Скулза і Карла Клауса можна зустріти трохи інше розуміння кінцевої мети есе. На їх думку, існує два види прекрасного в літературі, а саме: «досконалість форми» і те, що Платон називав «величчю істини». Есе – це форма, більше пов'язана з істиною, яка переконує нас в тій «версії реальності», що в ній представлена. На запропонованому цими дослідниками континуумі літературних можливостей (есе – розповідь – п'єса – поезія) есе є «найбільш безпосередньою та утилітарною» з літературних форм, а віршовані форми – «найбільш опосередковані та естетичні». Під утилітаризмом есе як жанру розуміється домінування функції «переконання», яка є «серцем всіх есе». За висловом авторів, «в будь-якому есе голос, що говорить із нами, вступає у відносини лише з нами. Ми самі й есеїст – герої есе, оскільки він намагається переконати нас прийняти його погляд на аналізований предмет». У тому випадку, коли «переконання» перестає бути домінуючою функцією есе, твір пересувається по континууму «літературних можливостей», таким чином, будь-яке есе може бути поетичним, драматичним, оповідальним і власне есеїстичним [цит. за: Лямзіна]. Тобто, серед науковців немає остаточної думки, щодо головних визначальних рис даного жанру, його межі залишаються доволі розмитими. В європейській літературі жанр есе досягнув свого найвищого розквіту в ХХ столітті. Проте вважається, що він існував вже в часи античності та широко практикувався Платоном, Оригеном та Тертуліаном.

Отже, можна дійти висновку, що есе – це жанр, який має безпосередню близькість із науковою, публіцистичною та художньою літературою, проте не відноситься цілком ні жодної з них. Зважаючи на його межове розташування, визначення твору як есе часто стає проблемою: широта функцій, які виконує есе, дозволяє відносити до цього жанру будь-які твори з неявно вираженою жанровою приналежністю.

Тепер поглянемо на жанр есе в японській літературі. Серед дослідників прийнято вважати, що японський жанр дзуйхіцу, що виник на початку ХІ ст., можна вважати есе. В праці «Шоденники та есе в японській літературі» Горегляд зазначає, що в першій половині ХІ століття в Японії зароджується жанр шоденника, а на межі Х та ХІ – есе (дзуйхіцу). До есеїстичного жанру він відносить авторські зібрання коротких новел, описів природи, міркувань, стислих нотаток із різних приводів, перерахувань предметів, об'єднаних автором за однією якою-небудь ознакою, - без видимої системи в чергуванні різномірних елементів [Горегляд 1975, с.14]. У передмові до книжки «Японські дзуйхіцу» Т.П. Григор'єва вважає есе більш ширшим поняттям, не ставлячи знак дорівнює між жанрами дзуйхіцу та есе, на її думку дзуйхіцу – це особливий окремий жанр, притаманний лише Японії» [Григор'єва 1988 с.5-46].

Японська культура і література багато чого взяла з Китаю. Проте не тільки позичила, але й переробила, пристосувала. Японський жанр дзуйхіцу не є винятком, йому передував китайський жанр *суйбі*, назва якого перекладається як «вслід за пензлем».

На початку XI ст. придворна дама Сей Шьонагон створила «Записки в узголів'ї», тим самим започаткувавши в япономовній літературі новий жанр – есе. Назва дзуйхіцу з'явилась вже значно пізніше, приблизно в XVI ст. Увагу Сей Шьонагон привертано звичайні, на перший погляд речі та явища, але вона завжди бачить в них щось нове, несподіване, начебто наново відкриваючи для себе світ. У дзуйхіцу автор записує все що приходить йому в голову, не замислюючись, наскільки це літературно. Дзуйхіцу може розповідати про якийсь раптовий спогад, думку чи про побачену побутову сценку. Текст твору розподіляється на розділи – дани, які тематично між собою не пов'язані. Сей Шьонагон не нав'язує читачу якусь свою конкретну думку й не наполягає на своїй правоті. Сама назва жанру – «вслід за пензлем» – означає, що твори писались без багаторазових правлень або чернеток, автор просто доволно викладав думки, не замислюючись над думкою читача. Це суперечить думці Роберта Скулза і Карла Клауса, про те що домінуючою функцією есе має бути переконавання. Так само в дзуйхіцу Сей Шьонагон не вирішуються проблеми пізнавального і практичного характеру, тому доволі важко віднести їх до художньо-документальної літератури. Проте вони повністю відповідають європейському розумінню образності, афористичності та установки на розмовну інтонацію й лексику есе, а також домінуючій позиції автора.

Наступний твір, який відносять до жанру дзуйхіцу, з'явився вже в XIII ст. Створені Камо-но Чьомеєм «Записки з келії» проникнуті буддійською ідеєю непостійності людського буття, сповнені описів життя самітника і природи, яка його оточує. Цей твір сильно відрізняється від «Записок в узголів'ї», це певним чином сповідь автора, розповідь про його життя, про швидкоплинність часу та неминучість змін, в оповіді відчувається пригніченість, записки вже не носять такой легкій, невимушений характер. Японія переживала нелегкі часи, і це можна чітко відчуту у творі. Навіть ставши монахом та відійшовши від світу, Камо-но Чьомей не зміг забути своїх вражень від побаченого, пережитих жакіть пожеж, голоду, землетрусів; тому під час періоду свого відлюдництва він виливав думки, спогади та хвилювання на папір. Сильно відчувається тут і вплив буддійських ідей.

«Записки від нудьги» – це третя пам'ятка японської літератури, написана в жанрі дзуйхіцу ченцем Кенко-хоші в XIV ст. Основною ідеєю твору є непостійність і минушість світу, але це вже не пригнічена та приречена минушість, про яку пише Камо-но Чьомей, не гіркі розмірковування, а своєрідне замилювання цією минушістю. Кенко-хоші розмірковує про життя і смерть, про людську природу. Він захоплюється культурою і літературою доби Хейан, схилиючи голову перед стійкістю та силою духу камакурських воїнів [Конрад 2011, с. 5-8].

Отже, розглянувши три основні класичні твори, написані в жанрі дзуйхіцу, а саме: «Записки в узголів'ї» Сей Шьонагон, «Записки з келії» Камо-но Чьомей та «Записки від нудьги» Кенко-хоші, можна зазначити, що вони суттєво відрізняють за своїм спрямуванням, змістом і загальним характером. Проте їх поєднує спосіб оповіді, коли автор пише вільно про все, що спадає йому на думку, не ставлячи собі на меті в чомусь переконати читача. Розглянувши погляди різних дослідників на визначення жанру есе, можна сказати, що до сих пір це поняття є не до кінця конкретно ви-

значением і залишається широким, тому можна вважати, що японські дзуйхіцу також входять до цього жанру, хоч і представляють собою більш вузьке та конкретне явище.

Список використаних джерел:

1. Горегляд В.Н. Дневники и записки в японской литературе X-XIII вв./Горегляд В.Н. – М.: Наука, 1975. – 378 с.
2. Григорьева Т.П. Вслед за кистью/Т.П Григорьева // Японские дзуйхицу. – СПб., 1998. – С. 5-46.
3. Конрад Н.И. Записки от скуки и их автор/ Н.И Конрад// Записки от скуки / Пер. со старояп. В.Н Горегляда. – СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2011. – 224 с.
4. Літературний енциклопедичний словник. - М: Сов. Энциклопедия, 1987. – 752 с.
5. Лямзіна Т.Ю. Жанр ессе (к проблеме формирования теории) [Електронний ресурс] /Т.Ю Лямзіна. – Режим доступу: http://psujourn.narod.ru/lib/liamzina_essay.htm, вільний. – Заголовок з екрану.

Т.Корчук, студ.

*Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченка, Киев*

ЖАНР ЭССЕ В ЯПОНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Статья посвящена анализу жанровых особенностей эссе, подхода к определению этого жанра в европейской и японской литературе. Рассмотрены вопросы целесообразности определения японского жанра дзуйхицу как эссе и прослежены основные этапы развития этого жанра.

Ключевые слова: эссе, жанр, дзуйхицу, очерк, художественно-документальная литература.

T.Korchuk, student

Taras Schevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ESSEY GENRE IN JAPANESE LITERATURE

The article is devoted to the analysis of genre features of an essay, approach to the definition of this genre in the European and Japanese literature. The problem of determining the feasibility of Japanese genre dzuyhitsu as essays and traced the main stages in the development of the genre.

Key words: essay, genre, dzuyhitsu, sketch, art and fiction literature.